

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Бюджетний дефіцит та система бюджетного фінансування

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента 4 курсу Марінченка Віктора Юрійовича

групи БС-81а

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____

В. Ю. Марінченко

Керівник: к.е.н., доцент _____

Н. А. Дехтяр

Суми – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.

Лариса Гриценко

(підпис)

«02» травня 2022 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студента групи БС-81а ННІ БіЕМ

спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Марінченка Віктора Юрійовича

Тема роботи: Бюджетний дефіцит та система бюджетного фінансування.

Затверджено наказом по СумДУ № 0430-VI від «10» червня 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «20» червня 2022 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи:

Визначити сутність, причини виникнення та види бюджетного дефіциту.

Дослідити та охарактеризувати джерела та методи фінансування бюджетного дефіциту.

Провести аналіз дефіциту Державного бюджету України за 2017-2021 роки.

Визначити шляхи подолання дефіцитності державного бюджету.

Дата видачі завдання: «02» травня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(підпис)

Н. А. Дехтяр

Завдання прийнято до виконання «02» травня 2022 р. _____ В. Ю. Марінченко

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: «Бюджетний дефіцит та система бюджетного фінансування»

Марінченка Віктора Юрійовича

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: в умовах помірному розвитку банківської системи в Україні, широкого значення набуває поняття бюджетного дефіциту. Незбалансованість є однією з причин, через яку настає дефіцит, його наявність є свідченням, того що фінансові можливості країни не є достатніми для забезпечення і виконання певних функцій, тож потрібно якомога детальніше розглянути фіскальну політику держави і визначити її слабкі точки.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження теоретичних основ і практичних аспектів бюджетного дефіциту та джерел його фінансування.

Об'єкт дослідження: економічні відносини, що виникають в процесі формування та фінансування бюджетного дефіциту.

Предмет дослідження: стан та джерела фінансування дефіциту Державного бюджету України.

Основний результат роботи: визначити найдієвіші методи подолання дефіциту бюджету і на основі аналізу дефіцитності за 2017-2021 роки з'ясувати слабкі ланки у його фінансуванні

Ключові слова: дефіцит бюджету, видатки і доходи, джерела фінансування бюджетного дефіциту,

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 34 сторінках, з яких список використаних джерел із 40 найменувань. Робота містить 7 таблиць, 6 рисунків.

Рік захисту роботи – 2022 рік.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1 Сутність, причини виникнення та види бюджетного дефіциту	7
2 Характеристика джерел та методів фінансування дефіциту бюджету	133
3 Аналіз дефіциту Державного бюджету України за 2017-2021 роки.....	17
4 Шляхи подолання дефіцитності державного бюджету України.....	26
Висновки	29
Список використаних джерел.....	3131

ВСТУП

В умовах помірною розвитку банківської системи в Україні, широкого значення набуває поняття бюджетного дефіциту. Незбалансованість є однією з причин, через яку настає дефіцит, його наявність є свідченням, того що фінансові можливості країни не є достатніми для забезпечення і виконання певних функцій, унаслідок чого держава повинна швидко знайти додаткові або інші джерела для фінансування державних видатків. Якщо дефіцит спричинений додатковими витратними проектами (наприклад, для витрат на інфраструктуру чи грантові проекти), кошти надаються для короткострокового збільшення операцій та прибутковості. Якщо дефіцит спричинений падінням державних доходів через зниження податків або низьку ділову активність, стимулів немає.

Обране питання є вкрай актуальним, особливо у даний проміжок часу, який супроводжується достатньо великим економічним спадом, що в свою чергу тягне за собою витрати на погашення наслідків.

Теоретичні засади, пов'язані із дефіцитом Державного бюджету формувалися багатьма українськими науковцями, якими є С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко, С. І. Юрій, М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук, В. М. Федосов і багато інших.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра: є дослідження теоретичних основ і практичних аспектів бюджетного дефіциту та джерел його фінансування.

Для досягнення визначеної мети кваліфікаційної роботи необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити сутність, причини виникнення та види бюджетного дефіциту;
- охарактеризувати джерела та методи фінансування дефіциту бюджету;
- провести аналіз показників дефіциту Державного бюджету України за 2017-2021 роки;
- визначити основні шляхи подолання дефіцитності Державного бюджету України.

Предметом дослідження є стан та джерела фінансування дефіциту Державного бюджету України. Кваліфікаційна робота виконана на матеріалах показників виконання Державного бюджету України за 2017-2021 рр.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі формування та фінансування бюджетного дефіциту.

У процесі виконання роботи були використані такі методи дослідження: системний, табличний, логіко-структурний, графічний, статистичний, порівняльний, діалектичний та економічний аналіз.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи бакалавра є: законодавчо-нормативна база, що регламентує питання організації бюджетних відносин в Україні, наукові напрацювання зарубіжних і вітчизняних фахівців з дефіцитності державного бюджету, статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України за 2017–2021 роки.

1 СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИДИ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

У традиційному або загальному розумінні бюджетний дефіцит – це перевищення видатків над доходами бюджету. За перевищення доходів бюджету над його видатками утворюється профіцит бюджету. Цей показник дає змогу оцінити реальний фінансовий стан держави і, більш того, дає змогу оцінити вплив бюджетно-податкової політики на обсяг внутрішнього попиту, платіжного балансу, і стан фінансової системи.

Бюджетний дефіцит є наслідком нестійкості в економіці країни і породжує явища, які негативно впливають на економіку держави, це в тому випадку, коли дефіцит переходить, затверджені показники норми. На сьогоднішній день таку думку розділяє багато науковців у своїх працях.

У Бюджетному кодексі України сказано, що дефіцит бюджету – це перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням та поверненням кредитів із бюджету) [4].

С.Л. Лондар та О.В. Тимошенко затверджують, що дефіцитом бюджету є сума бюджетних видатків, отриманих завдяки внутрішнім і зовнішнім фінансовим заощадженням інших секторів економіки, й тому числі й міжнародної, акумульованих урядом на добровільних засадах протягом поточного чи минулих періодів та, у виняткових випадках, за рахунок обсягу первинної емісії центрального банку [4].

Свою думку поділяють С.І. Юрій та В.М. Федосов, а саме – показник бюджетного дефіциту відображає превалювання планових у бюджеті видатків над основними доходами, які вміщують в себе податки і збори та обов'язкові платежі, які, згідно класифікації, є доходами бюджету [6].

М.В. Грідчіна, В.Б. Захожай та Л.Л. Осіпчук надають своє розуміння: «Бюджетний дефіцит – це об'єктивні економічні відносини, які виникають між

учасниками суспільного виробництва в процесі використання коштів понад наявні закріплені джерела прибутків через зростання граничних витрат виробництва» [3].

Отже, дослідивши різні підходи до такого комплексного поняття та поділяючи думку науковців, можемо визначити, що бюджетний дефіцит – це співвідношення між видатками бюджету і доходами, у якому перевищення є з боку видатків.

Якщо виходити з економічної сутності такого поняття як дефіцит бюджету, ми можемо виділити декілька загальних об'єктивних причин, що можуть спричинити його появу:

- отримані кошти були розподілені нераціонально. Саме в Україні до цих витрат відносять численні витрати коштів із бюджету на фінансування певних сфер (законодавчої та виконавчої влади, а також державного управління);

- виникнення ситуацій, о відносять до надзвичайних (техногенні спалахи, стихійні лиха, військові дії). Проведення масштабних військових дій на території України надзвичайно впливає на формування бюджету і є наразі однією з найголовніших причин його недостатності, тобто дефіциту;

- економічний устрій, а саме його зміна. У 2005 році Україна була визнана ЄС як країна з ринковою економікою, тобто в Україні відбулася еволюція від адміністративної до ринкової економіки;

- некомпетентна робота державних служб. Великі проблеми з правильною організацією бюджету країни та його розподілу, а також наповнюваність бюджетів всіх рівнів;

- політичний стан (система) знаходиться у кризовому становищі;

- великий відсоток обороту тіньового капіталу;

- виробництво ВВП іде на спад. Дефіцит виникає у бюджеті при зменшенні доходів від фізичних та юридичних осіб, а відповідно йде скорочення на податкові надходження, видатки тим часом зростають, для прикладу виплати по безробіттю;

- рівень життя занадто низький, міграційні процеси та старіння нації;

- корупція у великих масштабах на посадах державного значення;

– недостатність резервних фондів.

Проаналізувавши всі причини, які були наведені вище, можна зупинитися на певних економічних, військових та політичних чинниках, які суттєво призупиняють процес розвитку країни. У найближчий час їх буде важко усунути, оскільки проблема дефіциту в Україні знаходиться у хронічному стані вже багато років, а причин для відкладення через нестабільність у країні з'являється більше й більше.

Є. Коломін класифікує фактори, що призводять до дефіциту на декілька категорій, серед них можна виділити три основні, що зображені на рисунку 1.1 [11].

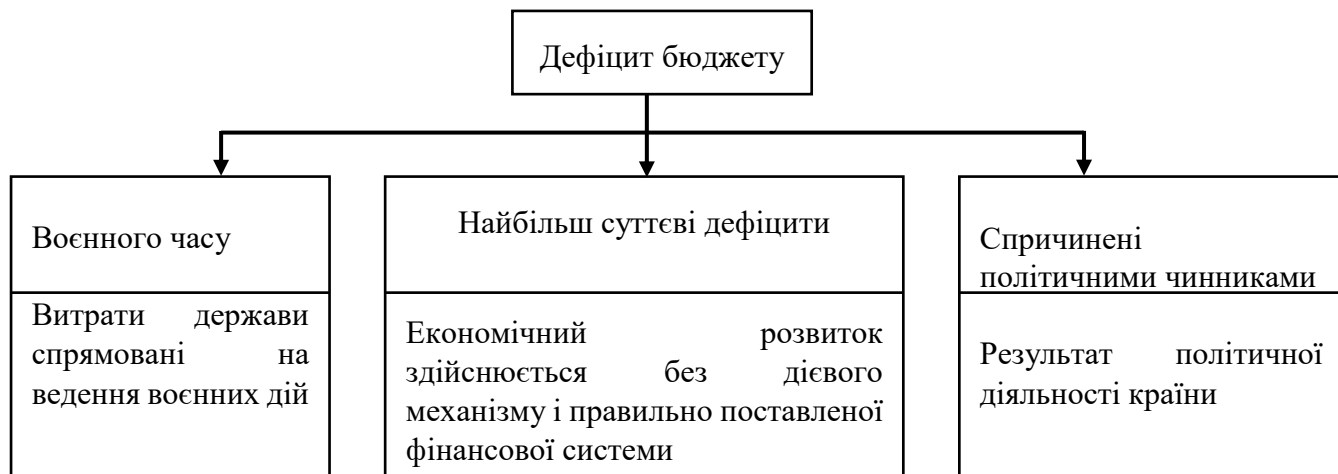

Рисунок 1.1 – Класифікація факторів, що впливають на виникнення бюджетного дефіциту

Бюджетний дефіцит є одним з найпоширеніших явищ у світі. Є встановлені норми, при яких шкода державному бюджету може бути мінімальна, а то й взагалі нульова. Розмір дефіциту державного бюджету не може бути вище за сумарний обсяг бюджетних інвестицій і витрат на обслуговування державного боргу. Відповідно до «Пакту про стабільність і зростання» дефіцитні межі дорівнюють 3% від ВВП держави, проте це умовний показник, якщо брати реальні цифри, то максимальний розмір цього показника може збільшуватись [9]. Для прикладу можна згадати 2010-2014 рік, коли бюджетний дефіцит в Україні складав 4-6% це викликало надання кредитів від МВФ і тут варто зазначити, що така практика вкрай

небезпечна, адже це веде за собою поняття хронічного дефіциту, який подолати набагато важче, адже з кожним роком він стає все проблемним [14].

Слід відмітити, що є у світі є країни, які можуть економічно вигідно існувати з тривалим дефіцитом бюджету. Варто лише слідкувати, щоб не було значного збільшення і не було економічного краху. Так ми можемо спостерігати щорічний дефіцит у США – за 2020 рік він склав 3,1 трильйони доларів США, для порівняння у 2019 році він складав 984 мільярди доларів США [13].

Щоб зручніше було проаналізувати думки та погляди зарубіжних на проблематику бюджетного дефіциту і його значного впливу на фінансову систему, варто виділити головні напрями їхніх ідей.

Концепція «Здорових фінансів» є однією за найвідоміших концепцій, засновниками якої є такі вчені як Д. Рікардо, Дж. Мілль, А. Сміт, Д. Юм, тощо. Так, А. Сміт був у числі перших, хто вирішив приділити увагу проблемі втручання держави в економічні процеси, надаючи уряду роль вторинного чинника і роблячи безумовним можливість ринку розподіляти всі доступні ресурси за допомогою внутрішнього рушійного механізму. Держава завжди хоче більше ресурсів, ніж отримує через наявність державного боргу та його зростання, тож проблема збалансованості є номером один у темі, яку підіймає вищезгаданий економіст. Сміт вважав, що саме уникнення боргового фінансування, тобто здійснення урядом діяльності у межах доходів, що були вилучені з приватного сектору, не створюючи боргів [1].

Із вищезазначеного ми наблизились до проблеми марнотратства з боку уряду, бо при здійсненні видатків у борг, країна таким чином змушує наступні покоління сплачувати відсотки по державному боргу, так зазначає український науковець В. Андрущенко [21]. Тож ідеї, запропоновані ще Адамом Смітом є й досі актуальними, адже вони пропагують розвиток економічного становища країни за рахунок активного використання підприємницької ініціативи, проте як показує практика «Невидима рука» ринку не є досконалою, а дефіцит можна використати для регулювання певних процесів економіки [1].

Після того, як ми з'ясували що таке бюджетний дефіцит і яке економічне положення він займає в системі державного бюджету варто розглянути види дефіциту.

На рисунку 1.2 зображені основні категорії, які відображають види бюджетного дефіциту.

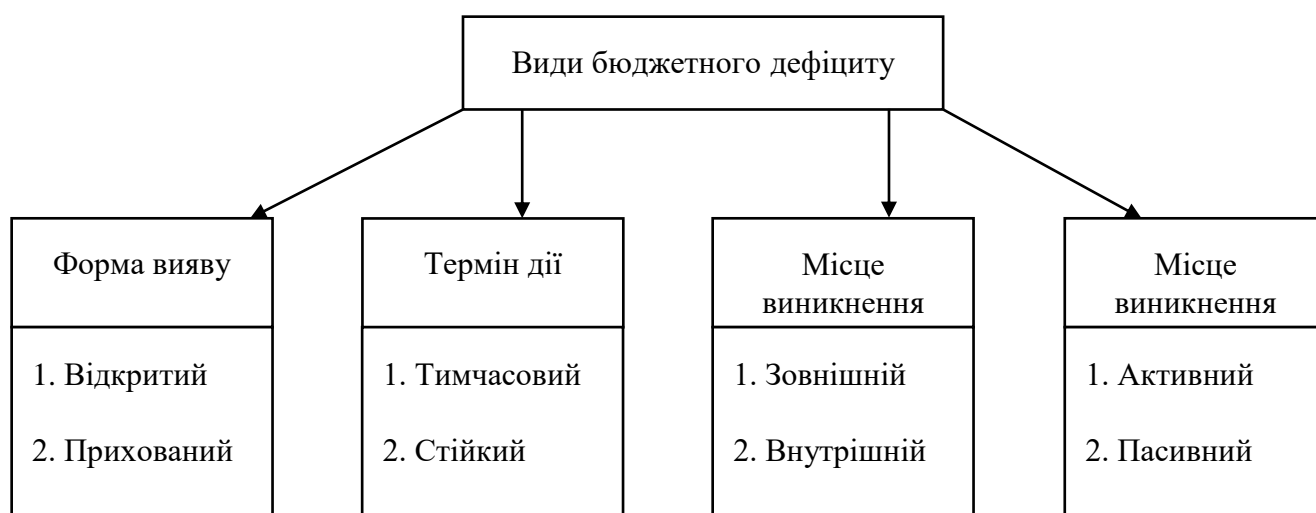

Рисунок 1.2 – Класифікація видів дефіциту бюджету

Американський економічний науковець В. Хеллер розглядав теорію активного і пасивного дефіциту бюджету і насамперед це залежить від того, як проявився характер дефіциту:

- активний дефіцит характеризується підвищенням видатків заохочуючи сукупний попит, тобто активний вид фінансування дефіциту концентрує кошти на спрямування в економіку, що позитивно буде впливати на ВВП країни;

- пасивний дефіцит – при цьому виді кошти спрямовуються на покриття видатків: виплату зарплат, соціальні трансферти тощо. Формується він при спаді економіки та зменшенні виробництва і зайнятості [13].

Дефіцит бюджету за формою вияву поділяється на: відкритий та прихований вид. Відкритий – це дефіцит, що на офіційному рівні визнаний у законі та схвалений рішенням місцевих рад, прихований дефіцит це поняття, яке виникає

позапланово, коли обсяг доходів раптово збільшується і не підтверджений жодним офіційним документом чи планом.

Наступним ми розглянемо стійкий і тимчасовий види. Стійкий дефіцит є характерним при довготривалому терміні. Тимчасовий, який ще прийнято називати касовим, пов'язаний із покриттям нерівномірних (тимчасових) касових невідповідностей між видатками і доходами.

Якщо фактичний дефіцит досліджують як різницю між надходженнями держави та поточними витратами, то циклічний дефіцит є безпосереднім результатом урядової політики, що направляється на зменшення циклічних коливань виробництва і обсяг його розраховується як різниця між фактичним і структурним дефіцитом. Щодо структурного виду то він показує відмінність між доходами та видатками, але в стані цілковитої зайнятості.

За характеристикою зв'язку із державним боргом виділяють первинний та операційний види дефіциту. Різниця між обсягом дефіциту бюджету та виплатою відсотків за борг характеризує первинний дефіцит, а дефіцит із вирахуванням частини, яку охопила інфляція, відсоткових платежів по обслуговуванні державного боргу належить до операційного виду дефіциту.

В такому випадку, дефіцит можна поділяти на категорії за абсолютно різними ознаками, яку зумовлені причинами появи.

Отже, бюджетний дефіцит є комплексним поняттям і вміщує в себе різні бачення та трактування з боку економічних науковців, я виділяю основне значення – перевищення видатків над доходами бюджету.

Важливими чинниками, що діють на збільшення дефіциту являються політичні та воєнні дії та нехтування першими інстанціями, що насамперед відповідають за формування дефіциту на різних рівнях управління та влади.

Беручи до уваги всі види бюджетного дефіциту можна визначити, що для подолання деяких з них країна не прикладає достатніх зусиль, варто зосередитись на міжнародному досвіді і перейняти або започаткувати свої заходи вирішення поставленої проблеми.

2 ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ТА МЕТОДІВ ФІНАНСУВАННЯ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ

Якщо у державному бюджеті існує така проблема як дефіцит, очевидно, що є способи його стримання та фінансування, варто розглянуто їх детальніше, щоб з'ясувати на скільки вони дієві та на скільки держава у змозі їх використовувати.

Згідно із статті 15 Бюджетного кодексу України, виділяються ключові джерела, що здатні фінансувати бюджетний дефіцит це: сума коштів, отримана від запозичень як внутрішнього, так і зовнішнього типів; кошти отримані внаслідок майнової приватизації; результат продажу цінних паперів; державні кошти у вільному залишку і кошти, повернені з депозитів [26].

В Україні одним з поширених джерел фінансування бюджетного дефіциту є неемісійний метод, а точніше це залучення зовнішніх та внутрішніх джерел. Варто зазначити, що використання цього методу не вирішує проблему в повному обсязі, а, інколи, навіть ускладнює її, адже для цього методу використовуються боргові кошти і держава не зменшує суму дефіциту, приводить її до збільшення. Тож потрібно також звернути увагу, що обслуговування державного боргу тягне за собою додаткові витрати з бюджету, а це збільшує проміжок між доходами та видатками, що і являє собою дефіцит бюджету. Отримуючи кошти від фінансово-кредитних організацій, держава не лише бере на себе зобов'язання повернути їх, а також допускає вплив на внутрішньо-політичні, економічні та інші важливі рішення. А якщо державний борг збільшується до точки неповернення, це прямий шлях до такого поняття як дефолт.

Наступним джерело фінансування бюджетного дефіциту є ресурси від приватизації державного майна. Перед початком характеристики цього методу, слід наголосити, що доволі довгий період часу після оголошення України суверенною, уряд не звертав свою увагу на державні підприємства. І як результат ефективність цих підприємств наближалась до нуля, а то і була від'ємною. Для кращого розуміння в Україні налічується близько 3500 підприємств державної

структури, з них 1700 не можуть бути приватизованими, оскільки вони орієнтовані на стратегічний напрямок і це в той час, коли в межах країн Європейського Союзу нараховується близько 300 підприємств цього напрямку [15]. Окрім того, матеріально-технічна база більшості державних підприємств є застарілою, що відштовхує інвесторів від вкладання коштів у розвиток цієї структури. Ще одним не дуже приємним фактором цього джерела є одноразовість, оскільки цей ресурс є вичерпним. Хорошою стороною цього методу є те, що він сприяє примноженню доходів до бюджету держави, залученню модернізованих систем та інвестицій, що в свою чергу може привести до оновлення (переоснащення) основних засобів цих підприємств.

Цікавим є метод повернення депозитних коштів і надходження коштів через продаж цінних паперів. Згідно постанови КМУ від 2011 року №6, якою регулюється це джерело фінансування, тимчасово вільні кошти місцевого бюджету – сума коштів місцевого бюджету, які числяться на рахунках фонду спеціального призначення на дату їх розміщення на вкладних (депозитних) рахунках і відвертання яких не спричинить неплатоспроможність бюджету місцевого типу та виникнення боргу за відповідним фондом місцевого бюджету протягом часу, який відведений для розташування таких коштів на вкладних (депозитних) рахунках у банках. За 6 пунктом цього документу закріплено, що задля розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках потрібно розмістити ці кошти на конкурсних засадах, у яких держава має сімдесят п'ять відсотків статутного капіталу [8].

Останнім на розгляді залишився метод вільних бюджетних коштів. Звернувшись до статті 14 п. 4 Бюджетного кодексу України «вільний залишок коштів бюджету – це перевищення коштів, які залишилися у загальному фонді над коштами що перебувають в обороті на кінець бюджетного періоду» [17]. Щодо оборотного залишку, то Бюджетний Кодекс України пояснює його як частину коштів загального фонду, функція якої покривати тимчасові касові розриви. Залишок в обороті повинен не перевищувати 2 % від видатків (планових)

загального бюджетного фонду і є регламентованою у документі про Державний бюджет України [6].

Існує ще такий метод фінансування як монетизація дефіциту бюджету, вона передбачає що для позбавлення нестачі у державному бюджеті відповідає центральний банк, тобто надає ресурси для його покриття. Мета центрального банку аж ніяк не у примноженні свого прибутку, насамперед це державний об'єкт, головна ціль якого полягає у виконанні законодавчих актів, передбачених для максимально стабільного фінансового положення в країні, проте кошти, виділені для придбання цінних паперів збільшуються завдяки великому обсягу емісії, а це веде до підвищення грошової маси.

Найголовнішим мінусом емісійного методу фінансування бюджетного дефіциту є ризик інфляції, а точніше підвищення її рівня, через те що в обігу величезна сума коштів, результатом такої практики є «ефект Танзі» – відстрочення сплати податкових коштів до державного бюджету, через знецінення грошової одиниці країни. Через неконтрольовану інфляцію держава починає втрачати інвестиції, а саме довгострокові, населення країни починає втрачати свої заощадження і не в змозі отримувати реальну заробітну плату. Цей метод можна сміливо назвати інфляційним.

Як стверджує зарубіжний економіст Дж. Кейнс: «Будь який уряд може існувати протягом тривалого часу, випускаючи паперові гроші», це значить те, що рано чи пізно уряд може отримати повну владу над реальними коштами і вони будуть такими ж реальними як і ті, що сплачуються податківцями [5]. Цей спосіб уряд використовує лише в тому випадку, коли він не має можливості існувати по-іншому.

Через це в українському законодавстві та в майже усіх інших країнах чітко прописано заборону на використання емісії коштів центрального банку як джерела фінансування державного дефіциту.

В Бюджетному Кодексі України є класифікація щодо фінансування бюджету, яка зображена у таблиці 2.1, а також було затверджено Технічний меморандум разом із МВФ про те, що охоплює фінансування головного уряду.

Таблиця 2.1 – Фінансування бюджету

Покриття ліквідністю бюджету	Управління ліквідністю бюджету
Мета	
Покриття різниці між сумою витрат та доходів за рік	Покриття тимчасових касових розривів, які будуть усунені протягом бюджетного року
Інструментарій	
<ul style="list-style-type: none"> – довгострокові (більше 1 р.) боргові інструменти (облігації); – використання депозитів, грошових резервів, інших ліквідних активів; – довгострокові позики (більше 1 р.); – продаж акцій, власником яких є уряд. 	<ul style="list-style-type: none"> – короткострокові (до 1 р.) богові інструменти; – короткострокові (до 1 р.) позики; – використання депозитів, грошових резервів, інших ліквідних активів, зменшення залишків готівки на бюджетних рахунках

Таким чином, розглянувши та детально описавши всі методи та джерела фінансування варто зазначити, що ні один зі способів у ефективності не переважає над іншим, кожен метод має як позитивні так і негативні сторони, також жодне з джерел не є повністю неінфляційним. Тому уряд має використовувати метод синтезу цих методів, щоб запобігти небажаним наслідкам і вивести позитивні моменти до найвищого рівня, при цьому звертаючи пильну увагу, як це впливатиме на економічний стан усієї країни.

3 АНАЛІЗ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА 2017-2021 РОКИ

Проблема дефіциту державного дефіциту є доволі тривалою для України, адже дефіцит як ми визначили раніше має значний вплив на економіку країни і становить ключову роль у становленні фінансового стану держави.

В сьогоднішній переважна більшість економічних науковців світу підтримує думку, що дефіцит діє доволі сильно вдаряє на економіку в суспільстві. За причиною зниження податкової системи громадяни втрачають бажання працювати, ось так дефіцит впливає на суспільні ідеї.

Напевно, найнеприємніший момент, який може стати результатом тривалого і великого дефіциту – це інфляція, яка в свою чергу може плавно перетікати в кризу, а нестабільність економічного розвитку спричиняє нерівновагу серед населення і підриває положення країни на світовій арені.

Варто зауважити, що між обсягами коштів державного боргу та дефіцитними коштами бюджету є доволі прямий зв'язок. Пояснюється це тим, що при збільшенні боргу кошти направляються на його покриття, спричиняючи при цьому ріст дефіциту. Таке явище називають борговий ланцюг його схема відображена на рисунку 3.1.

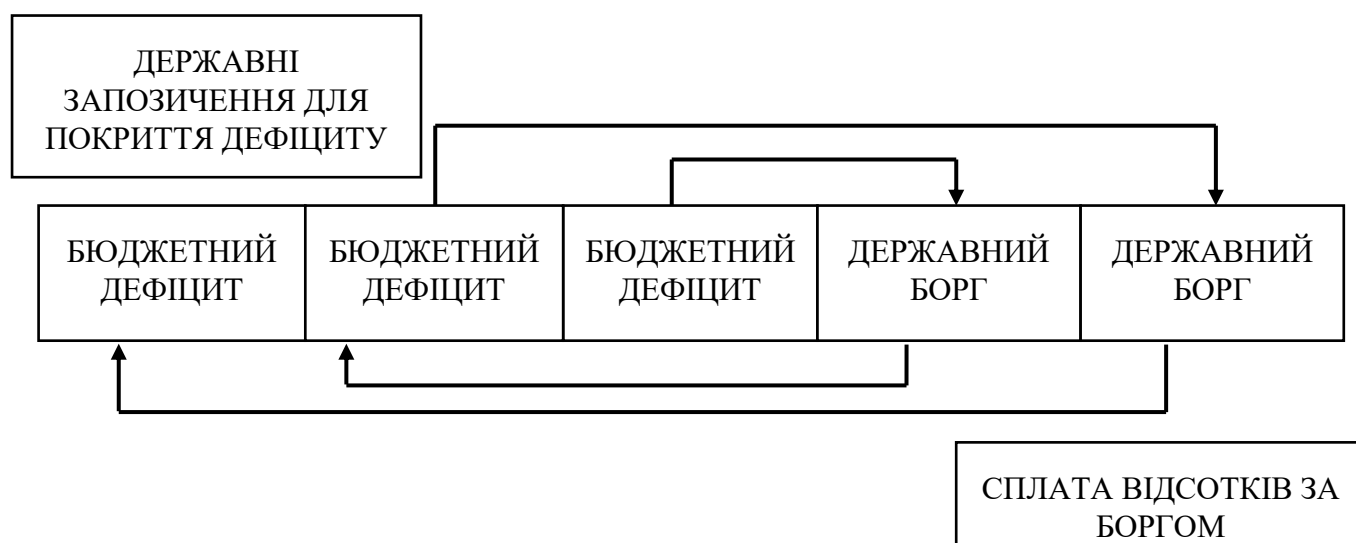

Рисунок 3.1 – Борговий ланцюг

Такий неприємний нескінченний вузол веде до такого негативного результату як дефолт. Дефолт країні об'являють за випадку, коли борг не можуть покрити своєчасно. При такому розкладі йдуть переговори з кредиторами, про скорочення боргу, а залишок сплатити за іншої можливості. Надскладний випадок буде тоді, коли держава відповість відмовою на сплату боргу, проте такого досвіду Україна ще не мала.

Для об'єктивного і точного аналізу бюджетного дефіциту варто звернутися до аналізу показників виконання Державного бюджету України за 2017-2021 рр., а саме до його видатків та доходів, що допоможе зрозуміти у якому фінансовому стані перебувала країна.

Таблиця 3.1 – Показники виконання Державного бюджету України за період 2017–2021 рр.

Рік	Доходи Державного бюджету		Видатки Державного бюджету		Кредитування Державного бюджету	
	Сума, млн. грн.	У % до ВВП	Сума, млн. грн.	У % до ВВП	Сума, млн. грн.	У % до ВВП
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13	1870,9	0.06
2018	928108,3	26.09	985842,0	27.10	1514,3	0.04
2019	998278,9	25.12	1072891,5	26.99	3437,0	0.09
2020	1076016,7	25.66	1288016,7	30.71	5096,1	0.12
2021	1296852,9	23.75	1490258,9	27.30	4531,4	0.08

Як свідчать дані, надані в табл. 3.1 загальний обсяг як дохідної так і видаткової частин Державного бюджету України мають стрімку тенденцію до зростання.

Так, сума доходів бюджету країни у 2021 р. становила 1296,9 млрд. грн., що на 666,4 млрд. грн. більше в порівнянні з 2017 р. або зростання становило – 63,5 %. При цьому, дуже чітко простежується тенденція до скорочення частки доходів Державного бюджету України у ВВП з 26,59 % станом на 2017 р. до 23,75 % у 2021 р., при середньорічному показнику на рівні 25,44 % ВВП.

Аналізуючи показники виконання Державного бюджету за видатками, також необхідно відмітити позитивну динаміку зростання суми видатків з 839,2 млрд. грн.

за 2017 р. до 1490,3 млрд. грн. у 2021 р., що свідчить про збільшення потреб, які фінансуються за рахунок державних фінансових ресурсів. Середньорічна частка державних видатків у ВВП за період аналізу становила 28,05 %, і у 2021 р. мала незначне зниження до 27,3 %.

Обсяги кредитування за рахунок коштів Державного бюджету зростали, виключення склав лише 2021 р., за яким сума кредитних коштів знизилася у порівнянні з 2020 р. на 564,7 млн. грн.

Отже, перевищення обсягів та темпів зростання видатків Державного бюджету над доходами призводить до незбалансованості бюджету, та до наявності дефіциту коштів держави.

Проаналізуємо показники динаміки бюджетного дефіциту України за 2017–2021 рр. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Аналіз показників динаміки дефіциту Державного бюджету України за 2017–2021 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Дефіцит Державного бюджету України, млн. грн.	47 882,1	59 251,1	80 993,7	217 611,0	197 937,4
Абсолютний приріст, млн. грн.:					
- ланцюговий метод	-	11369,0	21742,6	136617,3	-19673,6
- базисний метод	-	11369,0	33111,6	169728,6	150055,3
Темп зростання, %:					
- ланцюговий метод	-	123,7	136,7	268,7	91,0
- базисний метод	-	123,7	169,2	454,5	413,4
Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, %	1,60	1,66	1,96	5,18	3,63
Абсолютний приріст, %:					
- ланцюговий метод	-	0,06	0,30	3,22	-1,55
- базисний метод	-	0,06	0,36	3,58	2,03

Як ми можемо бачити обсяг дефіциту Державного бюджету України за період аналізу збільшився в ціновому еквіваленті з 47882,1 млн. грн. за 2017 р. до 197937,4 млн. грн. у 2021 р. Абсолютний приріст бюджетного дефіциту у 2021 р. в порівнянні з 2017 р. складав 150055,3 млн. грн. або зріс на 313,4 %. Найбільше зростання дефіциту бюджету відбулося у 2020 р. Так, сума дефіциту за 2020 р.

зросла на 136617,3 млн. грн. або на 168,7 % по відношенню до 2019 р., та на 169728,6 млн. грн. або на 354,5 % відповідно до рівня 2017 р.

Проте у відсотковому відображенні видно, що за 2021 року відсоток державного дефіциту у ВВП зменшився на 1,55 %, що свідчить про позитивний напрям фіскальної політики, адже у щорічному звіті НБУ зазначалось, що на 2021 рік очікувався відсоток вищий ніж у 2020 р., а саме у розмірі 5,5 %, тож судячи з цієї таблиці можемо бачити, що планова економіка цього року досягла своєї цілі.

Динаміку зростання обсягу дефіциту Державного бюджету України та його питому вагу у ВВП зображено на рисунку 3.2.

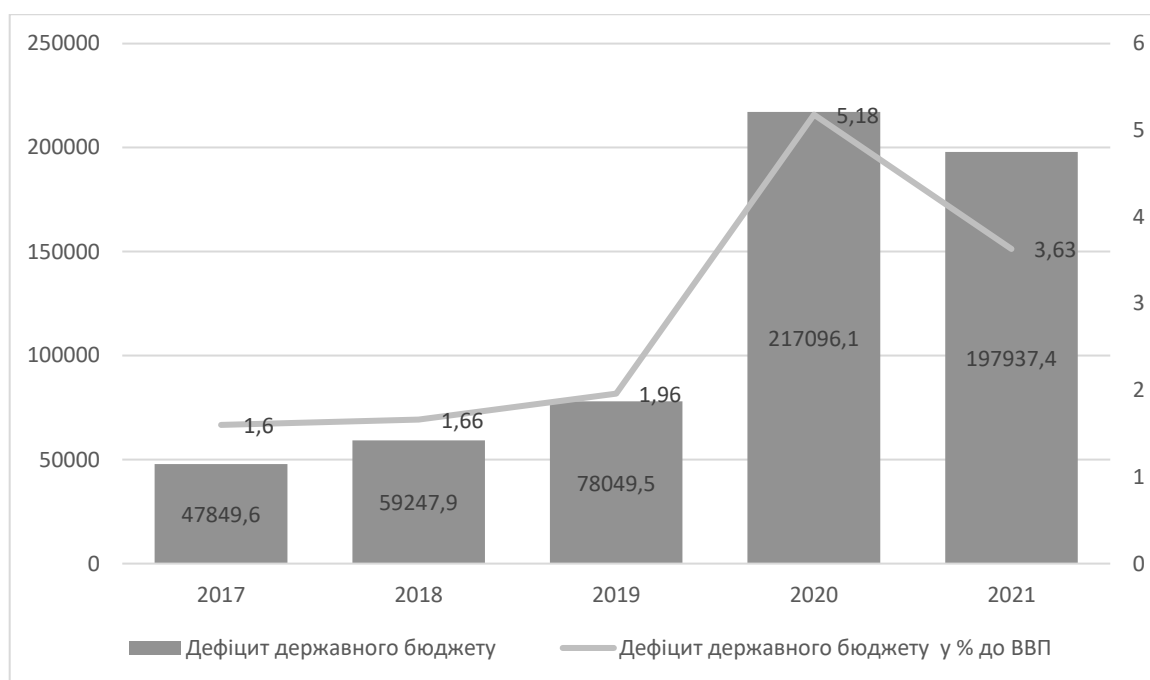

Рисунок 3.2 – Динаміка дефіциту Державного бюджету та відношення дефіциту бюджету до ВВП за 2017-2021 рр.

Фактичний дефіцит державного бюджету станом на 2021 рік склав 197,9 млрд. грн. що становило 3,8 % ВВП. Порівнюючи показники 2020 року видно що відбулася стабілізація за рахунок скорочення видатків, а саме з 1288016,7 млн. грн. до 1490258,9 млн. грн., тож ми наглядно бачимо в дії метод скорочення видатків.

Тепер більш детально зупинимося на показниках фінансування дефіциту Державного бюджету України за період 2017–2021 рр. (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Аналіз джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України за 2017–2021 рр., млн. грн.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Фінансування за борговими операціями:	120436,8	52105,1	80483,9	245101,5
Запозичення:	478699,1	286572,9	425696,5	639615,3
- внутрішні запозичення	375268,1	174226,3	345908,2	389179,4
- зовнішні запозичення	103431,1	112346,6	79788,3	250435,9
Погашення:	-363501,3	-234467,8	-345212,6	-385509,3
- зовнішні зобов'язання	-297028,7	-166880,4	-261412,7	-239866,8
- внутрішні зобов'язання	-61233,7	-67587,4	-83799,9	-154647,0
Надходження від приватизації державного майна	3376,8	268,8	549,5	2248,2
Фінансування за активними операціями:	-75931,4	6 877,3	-39,7	-29738,7
- зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовуються для управління ліквідністю	-70703,0	1000,0	9117,6	-4839,9
- зміни обсягів бюджетних коштів	-5228,4	5877,3	-9157,4	-24898,8
Загальне фінансування	47882,1	59251,1	80993,7	217611,0

За 2021 рік реальні державні запозичення до фонду загального призначення склали 602,8 млрд. грн. або 86,2 % від розпису, щодо видатків – вони склали 1257,8 млрд. грн. або ж 98,4%.

Залучені кошти від ОВДП склали 388,3 млрд. грн., а в іноземній валюті було залучено 108,9 млрд. грн.

Щодо залучення із зовнішніх джерел фінансування, сума склала 192,8 млрд. грн., а саме 48,2 млрд. грн були отримані від операцій з розміщення 8-річних євроблігацій під відсоток, що склав 6,876% річних та дорозміщення під 6,3%; кошти, отримані від розподілу спеціальних прав запозичення МВФ склали 73,4 млрд. грн.; в межах спеціальної програми Stand by було отримано 18,8 млрд. грн. як 2-ий транш кредиту; завдяки макрофінансовій програмі по допомозі від ЄС було отримано 18 млрд. грн.; 7,5 млрд. грн. – сума, яку отримав бюджет внаслідок кредитів наданих американською агрокомпанією Cargill.

Звернемо увагу на приватизацію державного майна. В 2021 році від цього джерела надійшло 5,1 млрд грн, що являється рекордом по надходженням за останні 10 років, а якщо скласти отримані кошти 2020 і 2021 року ми побачимо, що ця сума перевищує надходження взяті разом за 7 попередніх років. Надходження, що надійшли за 2020 рік склали 2,2 млрд. грн. і найбільшу частку становив лот обсягом 49,4% від усіх надходжень готель «Дніпро», сума його продажу складала 1,1 млрд. грн. Завдяки цьому методу фінансування, Україна змогла повернути довіру українських інвесторів до Фонду Державного майна і до самого приватизаційного процесу, а це те найголовніше заради чого були проведені всі реформи щодо цього напрямку, так заявляє голова фонду Державного Майна України Дмитро Сенниченко. Також він повідомляє, що тепер коли все стало більш прозоро і «кожен може знати все» кількість учасників в середньому виросла з двох людей на один лот до п'яти, що несумнівно показує збільшення інтересу інвесторів і ще раз довіри. Завдяки реальній високій конкуренції ріст ціни на аукціоні в середньому заростав не на 21%, як раніше, а на 150% і це є незаперечним фактом, що стратегія цього методу спрацювала на всі 100 відсотків.

Таблиця 3.4 – Фінансування державного бюджету за 2021 рік

Потреба у фінансуванні			Джерела фінансування		
	млрд грн	ВВП %		млрд грн	ВВП %
Погашення ОВДП	-343	-6,3	Випуск ОВДП	410	7,6
Погашення зовнішнього боргу	-98	-1,8	Зовнішні позики	135	2,5
Викуп варіантів	-22	-0,4	МВФ (Розподіл SDR)	73	1,4
Фінансування дефіциту	-198	-3,6	Приватизація	5	0,1
Інші потреби	-56	-1,0	Інше фінансування	94	1,7
Разом	-717	-13,2	Разом	717	13,2

Як ми можемо бачити на таблиці 3.4, синтез дефлятора ВВП та такого невеликого бюджетного дефіциту (в порівнянні з очікуваним значенням) став доволі дієвим результатом, оскільки пропорція між ВВП та державним боргом зупинилася на відмітці менше ніж 50%, а це доволі суттєвий показник в сторону України, адже ми бачимо в дії вплив правильної планової економіки, навіть якщо вона була використана не у всіх джерелах фінансування, а лише у деяких. Проте не все так добре, адже я б рекомендував звернути увагу у 2022 році на показник погашення ОВДП, ще одним важливим питанням може стати зависока частка валютних боргів, а якщо відбудеться девальвація гривні – це спричинить припинення співпраці з інвесторами на ринках.

Проведено аналіз структури основних джерел фінансування бюджетного дефіциту (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Структура джерел фінансування дефіциту Державного бюджету за 2017-2021 рр., %

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Фінансування за борговими операціями:	251,5	87,9	99,37	112,6	102,7
Запозичення:	999,7	483,6	525,5	293,9	292,6
- внутрішні запозичення	783,7	294,0	427,0	178,8	209,7
- зовнішні запозичення	216,0	189,6	98,5	115,0	82,9
Погашення:	-759,2	-395,7	-426,5	-177,1	-189,9
- зовнішні зобов'язання	-620,3	-281,6	-322,7	-110,2	-41,0
- внутрішні зобов'язання	127,9	-114,0	-103,4	-71,0	-148,8
Надходження від приватизації державного майна	0,071	0,453	0,678	1,033	4,865
Фінансування за активними операціями:	-158,6	11,6	-0,049	-13,6	-7,6
- зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовуються для управління ліквідністю	-147,7	1,6	11,2	-2,2	-7,6
- зміни обсягів бюджетних коштів	-10,9	9,9	-11,3	-11,4	0,016
Загальне фінансування	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Згідно структури джерел фінансування дефіциту у таблиці 3.5 ми можемо спостерігати, що фінансування за борговими операціями у відсотковому

відношенні до загального фінансування становить 102,7 %, порівняно із 2017 роком ми бачимо, що пропорція значно зменшилась, адже у 2017 році цей показник був на рівні 251,5 %. Також ми бачимо тенденцію зменшення запозичень порівняно з чотирма попередніми роками, а особливо це видно з 2017 роком де відсоток склав 999,7 одиниць, а у 2021 році він вже був 292,6 % і на його зменшення вплинуло скорочення внутрішніх запозичень на 574%. Спостерігається значний ріст надходжень від приватизації, а саме на 4,8 % і порівняно з усіма попередніми роками це найвищий результат.

Тепер варто ще поглянути на, так званий, «прихований бюджетний дефіцит» – це квазіфіскальні операції, оскільки знову йде нарощення цього показника разом із гарантованим боргом держави. Якщо раніше вони створювали діру через Нафтогаз, починаючи з 2010 року, потім через держбанки з 2015 року, то зараз це Укравтодор та електроенергетика. Наступного року вони також будуть орієнтовані на ці чинники, оскільки збільшення цін у світі на енергоносії і пільги для населення та інших структур потрібно чимось покривати.

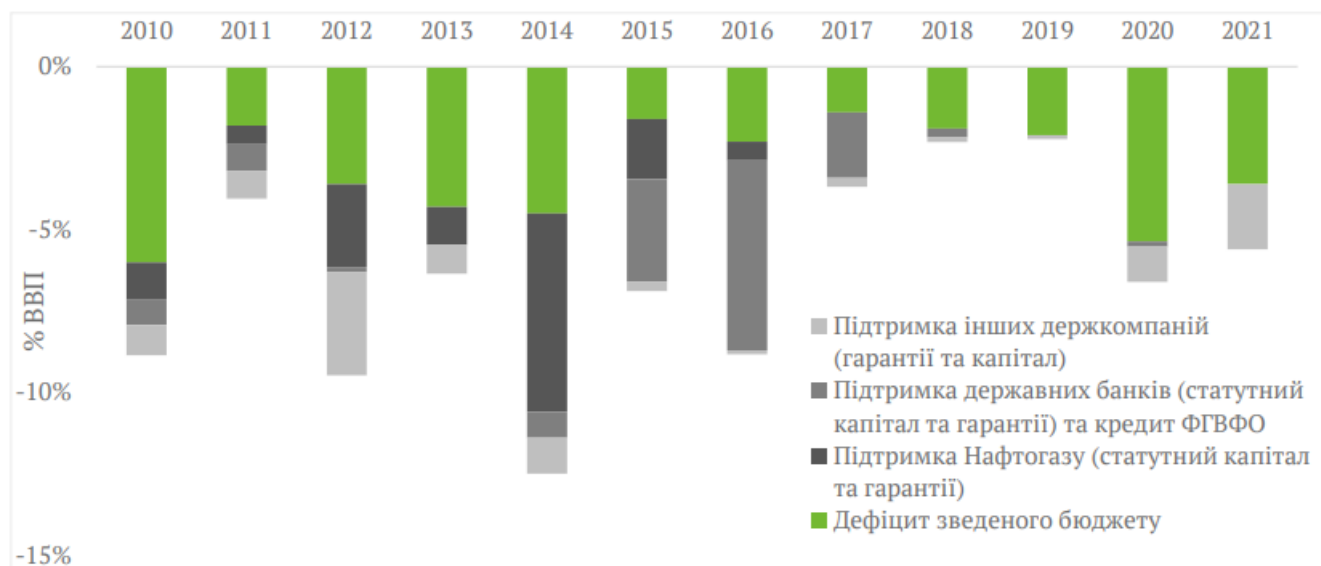

Рисунок 3.3 – Дефіцит бюджету та квазіфіскальні видатки

Для ефективного регулювання витратами, вкрай необхідні певні фіскальні правила, а саме лімітувати співвідношення боргу та дефіциту до ВВП. Притримуючись даної логіки варто зазначити, що при реальному спаді

економічного розвитку дефіцит має право на життя, проте коли економіка зростає з доволі хорошим темпом, бездефіцитність – це те, чого варто притримуватись.

Нажаль ці правила не були використані українським урядом і ми спостерігали первинний дефіцит, коли йшов зріст економіки в періоді наприклад 2004-2007 рр. (його легше побачити, адже ріст був колосальний). До 2015 року дефіцит ставав все більшою проблемою через зростання боргу, проте після реструктуризації співвідношення боргу та ВВП було знижено завдяки добре виваженій фінансовій політиці, це добре видно на рисунку 3.4.

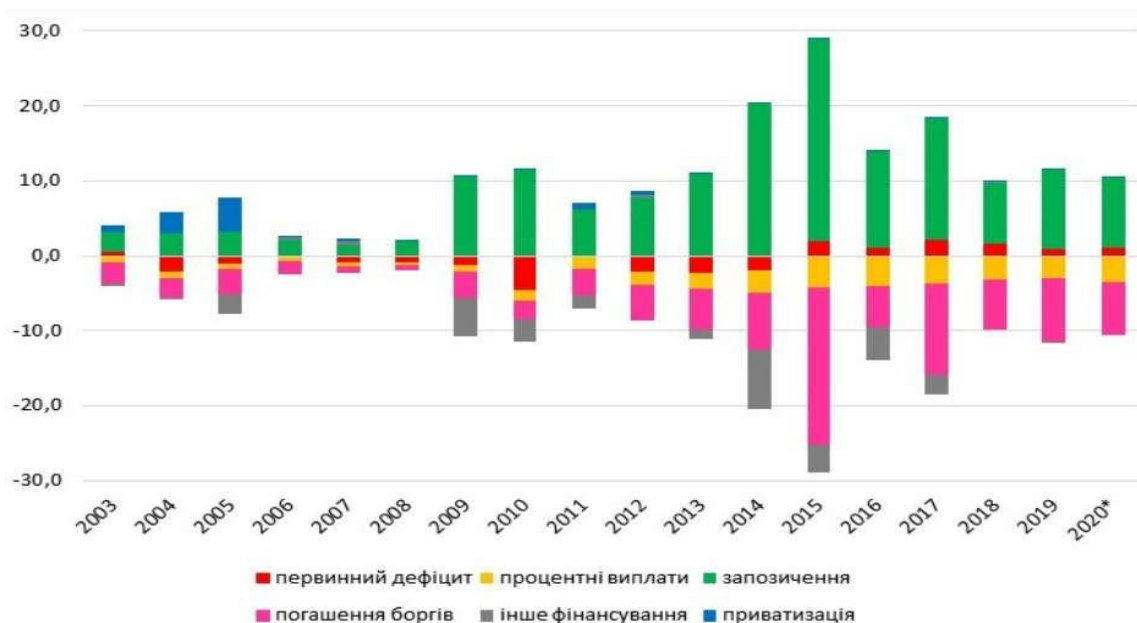

Рисунок 3.4 – Обсяги дефіциту та структура погашення боргових зобов'язань

Отже хотілось би наголосити, що завдяки правильному фінансуванню певних структур, що відповідають за дефіцит державного бюджету, країна може досягти не тільки запланованих результатів, як це було на прикладі приватизації державного майна, а й набагато перевищити його, тож якщо фінансова політика продовжиться в тому ж русі, дефіцит перестане бути тією чорною дірою, що охоплює державний бюджет.

4 ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДЕФІЦИТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Судячи з даних, наведених вище, варто звернути увагу на методи покращення та подолання державного дефіциту України. Розглянувши джерела фінансування, ми вже можемо орієнтуватися, які методи потрібно опрацювати краще, тож розглянемо ще декілька способів стабілізувати та зменшити нестачу коштів.

На 2022 рік плануються платежі з погашення державного боргу на суму 393,3 млрд грн, що майже сходиться із досягнутим результатом 2020 року. Планується також зменшення виплат на скорочення внутрішнього боргу і зовнішнього. Сумарні виплати по державному боргу будуть в межах 574,7 млрд, з цієї суми на обслуговування піде 181,4 млрд грн, а разом боргові внески 2022 року повинні сягнути 45,3 % доходів бюджету. Цей аналіз є свідченням нестійкості державних фінансів і визначає залежність від джерел фінансування позикового характеру.

Таблиця 4.1 Основні джерела фінансування дефіциту державного бюджету в 2019-2022 рр., % до ВВП

Найменування згідно з класифікацією фінансування бюджету	Всього				Загальний фонд			
	2019	2020	2021	2022(план)	2019	2020	2021	2022(план)
Загальне фінансування	2.0	5.2	5.1	3.5	1.7	5.2	5.1	3.0
Фінансування за борговими операціями	2.0	5.8	5.3	3.3	1.6	5.8	5.3	2.8
Запозичення	10.7	15.3	15.0	10.6	10.3	15.3	15.0	10.2
внутрішні запозичення	8.7	9.3	10.8	7.8	8.7	9.3	10.8	7.8
зовнішні запозичення	2.0	6.0	4.3	2.8	1.6	6.0	4.3	2.3
Погашення	-8.7	-9.2	-9.7	-7.3	-8.7	-9.2	-9.7	-7.3
Надходження від приватизації державного майна	0.0	0.1	0.2	0.1	0.0	0.1	0.2	0.1

Тож для подолання дефіциту бюджету у 2022 році планується зменшення відносного розміру видатків зведеного бюджету на 3,5 в.п. ВВП, скорочення видатків буде на 3,9 порівняно з 2020 роком. За таких умов зменшення обсягів бюджетного фінансування буде невідворотним для програм державного бюджету. У 2022 році програма бюджетного фінансування буде націлена на розвиток людського капіталу та сприяння гуманітарним аспектам. Так витрати на охорону здоров'я та освіту мають зрости від 9,2 % у 2019 році до 11,5 % ВВП, проте скорочення витрат буде у таких сферах як будівництво і ремонт доріг – на 0,9 в.п., оборону – на 0,4 в.п. і т.д. Весь цей розвиток спрямований на покращення рівня життя людей, що в свою чергу буде неодмінно впливати на прискорення економічного підйому країни.

Найбільшою програмою фінансування за обсягом є обслуговування державного боргу - 181,4 млрд грн. Цей показник повинен зрости номінально на 14,3% відносно 2021 року. На обслуговування боргів буде виділено 3,4% ВВП у 2022 році. Зміна структури боргу була зумовлена підвищенням витрат на обслуговування боргу на користь ринкових позик, збільшенням реальної суми заборгованості та збільшенням ефективної ставки по відсотку. Таким чином ефективна ставка повинна сягнути значення в 7,2% річних. Отже, для зменшення витрат на обслуговування боргу потрібно скоординувати дії фіскальної та монетарної політики і якнайбільше скоротити залучення ринкових позик на зовнішньому ринку.

Варто зазначити, що на надзвичайно високому рівні фінансувались такі сфери як громадський порядок, судова влада та безпека і вже у 2020 році сягнули рівня 3,8% ВВП, планування бюджету 2022 року пропонує зменшити обсяг до 3,3%. Цей рівень витрат на міжнародній арені вважається недопустимим, адже він буквально сигналізує, що обмежені ресурси України використовуються нерационально. Україна займає нішу серед ринків, що формуються і показник видатків серед таких країн має бути в нормі 2,2%. Тож, проблема цього фактору це невикористаність можливостей для витрат на судові та правоохоронні органи.

Використання політики нульового первинного дефіциту може як позитивно вплинути на економіку – це зниження боргового навантаження, а з іншого викликає застій в державній економіці. У 2022 році є чіткий ризик збільшення виплати відсотків за державним боргом через ріст ринкових ставок на ринках зовнішнього і внутрішнього використання. У такому випадку уряд буде змушений розподіляти кошти бюджету на боргові цілі, а це буде негативно впливати на економічне відновлення держави.

Розмір коштів державних гарантій на 2022 рік був охарактеризований у розмірі 78,25 млрд грн і це є превалюванням 6 прогнозованих відсотків від доходів бюджету, що є порушенням обмеження, що було встановлене Бюджетним кодексом України. В такому випадку найдієвішим засобом мінімізації ризику фіскальних гарантій є відновлення їх до показника 3% від доходів загального фонду і впровадження системи часткових гарантій за кредитами.

ВИСНОВКИ

Бюджетний дефіцит є комплексним поняттям і вміщує в себе різні бачення та трактування з боку економічних науковців, я виділяю основне значення – перевищення видатків над доходами бюджету.

Важливими чинниками, що діють на збільшення дефіциту являються політичні та воєнні дії та нехтування першими інстанціями, що насамперед відповідають за формування дефіциту такими як місцеві бюджети.

Беручи до уваги всі види бюджетного дефіциту можна визначити, що для подолання деяких з них країна не прикладає достатніх зусиль, варто зосередитись на міжнародному досвіді і перейняти або започаткувати свої заходи вирішення поставленої проблеми.

Якщо брати останні показники ВВП у відсотковому зображенні, вони приємно дивують, адже від очікуваних на 2021 рік 5,5 % вони склали 3,5%, наголошу, що норма цього показника коливається біля 3%.

Під час теоретичного розгляду стало зрозуміло, що дефіцит бюджету досить погано впливає на бюджет країни і гальмує економічний розвиток країни, через нескінченний борговий ланцюг. Однією з важливих проблем може стати надмірна емісія коштів, внаслідок чого в країні буде надзвичайний інфляційний процес, проте якщо поглянути з іншого боку, можна побачити як дефіцит призводить не до кризового становища, а стимулює країну залучати інвестиції з іноземного капіталу і постійно думати над покращенням розвитку планової економіки.

Потрібно звернутися до одного з найважливіших заходів – це розгляд джерел фінансування, а саме з'ясувати який сектор недоотримує важливі кошти і підтягнути його рівень фінансування. Чудовий приклад продемонстрований у напрямку приватизації державного майна показник якого сягнув 5 млрд. грн., що перевищило план і показало рекордну суму за всі роки незалежності України.

Також потрібно скористатися заходами як: зниження податку, зміцнення заходів щодо безпеки платників податку, а також заходами для зменшення

утилізованої частки ВВП. Збільшення доходів є доволі очевидним рішенням, проте його також варто поставити на важливе місце.

У ході розгляду також було показано, що основною проблемою отримання фінансової допомоги від міжнародних фінансових організацій є дефіцити платіжного і державного балансів, несанкціонована втрата капіталу без офіційних документів, що призводить до скорочення внутрішніх ресурсів та знижує рівень дохідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: [монографія] / В.М. Геєць. – К.: [б. в.], 2018. – 735 с.
2. Вахненко Т.П. Державний борг України та його економічні наслідки / Т.П. Вахненко. – К.: Альтерпрес, 2015. – 153 - 157 с
3. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими у період фінансової кризи / Т.П. Вахненко. // Фінанси України. – 2014. – №6. – С. 25-37.
4. Дикань Т. Джерела фінансування дефіциту бюджету: тенденції у застосуванні та виклики для стабільності державних фінансів України. – 2015. – № 2. – С. 9-17.
5. Семко Т.В. Вплив державного боргу на стійке функціонування національної економіки / Економіка, фінанси, право. – 2017. – № 6. – С. 15-23.
6. Мацедонська Н.В. Проблема дефіциту бюджету України та шляхи його збалансування / Ефективна економіка та менеджмент: теорія і практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Видавничий дім “Гельветика”, 2015. – С. 75-97.
7. Сова О. Ю. Проблема дефіцитності державного бюджету і шляхи її розв’язання/ О. Ю. Сова // Фінанси України. – 2014. – № 5. – С.76-87.
8. Ярошенко Ф. О. Бюджетний дефіцит як інструмент посткризового відновлення світової економіки / Ф. О.Ярошенко // Фінанси України. – 2018. – №1. – С. 7-15.
9. Харазішвілі Ю. Про взаємозв'язок дефіциту бюджету та макроекономічних показників в Україні //Економіка України. - 2015. - № 6. - С. 25-37.
10. Семко Т.В. Вплив державного боргу на стійке функціонування національної економіки / Економіка, фінанси, право. – 2017. – № 6. – С. 15-23.

11. Адонін С. В. Особливості дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі / С. В. Адонін, В. А. Ізюмська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – С. 108-111.
12. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні. Вісн. Терноп. держ. екон. ун-ту. 2015. № 5. С. 120–123.
13. Бюджетний дефіцит України, причини і шляхи його скорочення [Електронний ресурс]: http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Economics/15_153141.doc.htm
14. Баженова Ю.В. Моделювання впливів монетарної та фіскальної політики на економіку України за допомогою відкритої динамічної стохастичної моделі загальної рівноваги. Економіка і держава. 2012. № 7(79). С. 33–36.
15. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2017 - 2021 рік [Електронний ресурс]. - <http://minfin.gov.ua>.
16. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2020 рік [Електронний ресурс]. – <http://ibser.org.ua>.
17. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
18. Редіна Н.І., Гордєєва Л.П.: Дефіцит бюджету й основні шляхи його подолання в Україні / Фінанси України , 2010 р. №5.
19. Шевчук В.О. Макроекономічні ризики прискореної акумуляції зовнішнього боргу в економіці України // Стратегічні пріоритети. – 2016. – №2 (11). – С. 140-165.
20. Коляда Т. А. Джерела фінансування дефіциту бюджету: тенденції у застосуванні та виклики для стабільності державних фінансів України / Т. А. Коляда // Бізнес Інформ. – 2015. – №2. – С. 215-222.
21. Самсонова К.В. Бюджетний дефіцит в Україні та проблеми його фінансування, 2010 [Електронний ресурс] - http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_10_3/stat_10_3/76.pdf

22. Кудряшов В. Фінансування дефіциту державного бюджету / В. Кудряшов // Економіка України. – 2009. - №4. – С.52-64.
23. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика / Ц.Г. Огонь. – К.: Київ нац. екон. ун-т, 2003. – 579с
24. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – www.me.gov.ua
25. Ryabushka L., Dekhtyar N., Yusiuk A. Current trends in fiscal policy development in Ukraine: theory, methodology, practice/ Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 1' 2022. С. 117-128.
26. The Size of the Fiscal Expansion: An Analysis for the Largest Countries - <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2009/020109.pdf>
27. WB: Outlook for Remittance Flows 2015-2017, July 13, 2015 – www.worldbank.org.
28. Statistics: fiscal balances and public debt [Electronic resource] / OECD – Available at: <http://www.oecd.org/eo/public-finance/>.
29. . Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact (Amsterdam, 17 June 1997). Official Journal. 2014. P. 236.
30. Бюджетний кодекс України : за станом на 20 лютого 2021 р. – К. : ЦУЛ, 2021. – 480 с.
31. Regulation 1177/2011 amending Regulation 1467/97: On speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure.
32. Tax and Fiscal Policy in Response to the Coronavirus Crisis: Strengthening Confidence and Resilience. Tackling Coronavirus (CONVID-19). OECD (2020c)
33. Making the Most of Public Investment in a Tight Fiscal Environment: Multi-level Governance Lessons from the Crisis, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, Paris, 2011. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264114470-en>.
34. Матвійчук Н. М. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах / Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, Л. М. Маршук // Молодий вчений. – 2015. – С. 31-33.

35. Мигович Т. Роль видатків бюджетів у соціально-економічному розвитку України / Т. Мигович // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2010. – № 6. – С. 36-43.
36. Colin, C. and V. Brys. Population ageing and sub-central governments: long-term fiscal challenges and tax policy reform options”, OECD Working Papers on Fiscal Federalism. 2019. No. 30.
37. Романенко О. Р. Фінанси: Під. - К: Центр нав. л-ри, 2006. -312 с.
38. Колісник О. Управління бюджетним дефіцитом // Світ фінансів. - 2005. - Вип. 3-4. - С. 102- 110.
39. Зайчикова В.В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету / В.В. Зайчиков.
40. Ярошенко Ф.О. Бюджетні дефіцити як інструмент посткризового відновлення світової економіки / Ф.О. Ярошенко // Фінанси України. – 2011. – №1. – С. 3-13.